

PAUL AMBUR

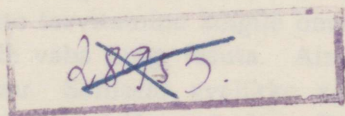
AVALIKKUEDEST
JA KOOLIDE

RAAMATUKOGUDEST

TARTU 1938

PAUL AMBUR

AVALIKKUDEST JA KOOLIDE RAAMATUKOGUDEST

TARTU, 1938

2.

Äratrük

„Kasvatus“ nr. 9 ja 10, 1938.

A-13041

Avalikkudest raamatukogudest¹⁾).

Suurimaiks vaimseiks varaaiteks on raamatukogud, kuhu on talletatud kõigi rahvaste geniaalsemate ja targemate inimeste mõtteid rohkem kui ükski meist neid jõuab sealt oma eluaja jooksul ammutada.

Eesti Vabariigis on suurimaks raamatukoguks Tartu Ülikooli raamatukogu umbes 700 000 köitega. Sellele järgneb „Eesti Rahvuslik Arhiivraamatukogu“ Tartus umbes 140 000 köitega. Need mõlemad on eri ülesannetega kogud ning seisavad eesjoones teaduslike uuriijate käsutuses.

1925. aasta 1. jaanuarist hakkas meil kehtima avalikkude raamatukogude seadus, mis tegi valdadele, alevitele ja linnadele kohuseks asutada ning ülal pidada raamatukogusid niisugusel arvul, et need oleksid kättesaadavad kõigile kogukonna kodanikkudele. Sellised omavalitsuste poolt asutatud ja ülalpeetavad raamatukogud moodustavad üle riigi avalikkude raamatukogude võrgu ning neist on raamatute tarvitamine kõigile omavalitsuse piirkonnas elavaile kodanikele vaba ning tasuta. Ainult köitekuludeks võetakse väikest maksu. Selliseid avalikke raamatukogusid oli Riigi Statistika Keskbüroo kõige värskemal andmeil 31. III 1937. aastal üle riigi 724, nendest maal 683 ja linnades 41 raamatukogu²⁾. Seda arvu ei saa pidada veel küllaldaseks, sest tegelikult peaks maal avaliku raamatukogu tegevuspiirkond ühtima ligilähedale kooliringkonnaga. Talvel, lugemise hooajal, on maainimestel kõige tihedamad sidemed just koolidega. Algkoole

¹⁾ Järgnev kirjutis on lühendatud kujul ette kantud Riigi Ringhäälingus 28. IX 1938.

²⁾ Uute linnade avalikud raamatukogu on neis ja ka järgnevais arvu des arvestatud koos maa andmetega, kuna vastavad kokkuvõtted on koostatud sellistena.

oli aga maal 1936./37. õppeaastal 1105. Seega peaks meie avalikkude raamatukogude võrk maal täienema veel 422 raamatukogu võrra. Kasvamine on aga väga visa. Nii on 1934./35. aasta vahel maale asutatud 4, 1935./36. aasta vahel 4 ja 1936./37. aasta vahel 5 avalikku raamatukogu. Loomulikult tuleb meil pidevalt uusi raamatukogusid juurde asutada. Peale valdade ümberkorraldamise tuleks asuda kohe ka avalikkude raamatukogude võrgu täielikule väljaarendamisele. See on üks tähtsamaid rahvahariduse korraldamise probleeme, mis lähemas tulevikus tuleb kiiresti ja otstarbekohaselt lahendada. Avalikkude raamatukogude asutamise kord on vastavas seaduses ja määrustes ette nähtud, mispärast pole meil selle juures vaja lähemalt peatuda.

On täiesti loomulik, et algkoolist ellu astuv noor peaks ennast edasi arendama ja täiendama sama kooli ringkonnas leiduva avaliku raamatukogu abil. Ja kuna meil valdav enamik rahvast jääb algkooli haridusega, siis on selle täiendamine iseseisva lugejate teel üks suuremaid rahvahariduslikke ülesandeid. Kuid praegusegi avalikkude raamatukogude võrgu tiheduse juures on raamatukogu viidud rahvale kaunis lähedale ning tehtud seal leiduvad teosed kodanikkudele kättesaadavaks. Neid võimalusi peaks kasutama iga edasipüüdlik inimene. Kahjuks pole see aga nii. 31. III 37 oli meie avalikkudel raamatukogudel lugejaid kõigest 114 564, s. o. 10,3% kogu rahvastikust (maal 8% ja linnas 15,8%). Seega pole iga kahe leibkonna kohta veel ühtki lugejat, sest 1934. a. rahvaloetluse andmeil oli meil 257 712 leibkonda. Kõige suurem oli lugejate protsent Tallinnas, kus see tõusis 24,7% ja kõige väiksem Tapal — 2,6%.

Rõõmustaval kombel on aga avalikkude raamatukogude lugejate arv järjekindlasti kasvanud. Näiteks 1927./28. aastal oli lugejaid 64 090 (5,9%, maal 5,8% ja linnas 6,0%); 1931./32. aastal 87 421 (7,9%, maal 8,0% ja linnas 7,7%); 1935./36. aastal 110 946 (9,9%, maal 7,7% ja linnas 15,4%). 1933./34. aastal hakkas lugejate arv kasvama eriti jõudsasti linnades, nii et sealne lugejate protsent ületab tunduvalt üleriigilise keskmise.

Samuti jõudsasti on kasvanud ka laenutatud raamatute arv. Kui 1927./28. aastal laenutati avalikkudest raamatukogudest üldse 1 317 428 raamatut, s. o. 120,8 teost iga 100 elaniku kohta või 20,5 teost iga lugeja kohta, siis oli see arv 1936./37. aastal 1 901 411, s. o. 170,2 raamatut iga 100 elaniku kohta või 16,6 raamatut iga lugeja

kohta. Neid arve ei saa meie pidada aga kuigi suureks, kuigi need ületavad näiteks Soome ja Norra vastavad arvud, kus 1936./37. aastal laenutati esimeses 137 ja teises 142 raamatut 100 elaniku kohta, kuna Taanis näiteks laenutati samal ajal 257 köidet iga saja elaniku kohta.

Meil tuleb teha veel palju selgitustööd, enne kui avalikkude raamatukogude kasutamine tõuseb vajalikule kõrgusele.

Seaduse järgi on avalikkude raamatukogude ülalpidajaks ja majanduslikkude kulude kandjaks kohalikud omavalitsused, kuid seaduse § 8 järgi ka „riigi poolt määratakse iga aasta eelarve korras avalikkude raamatukogude toetuseks vähemalt niisama suur summa kui omavalitsus on määranud raamatukogude tarvis eelisel eelarve-aastal, kuid mitte üle 20 000 sendi ühele raamatukogule. Riigi poolt määratud summad lähevad ainult kirjanduse muretsemiseks.“

Seda võimalust kasutasid alguses väga paljud omavalitsused ja määrasid oma uutele äsjaasutatud raamatukogudele aastas toetust 200 krooni. Sel puhul saadi aastas 400 krooni kulutada kirjanduse muretsemiseks, millest piisas uudisteoste ostmiseks ning mõningal määral tagant järele vanemategi teoste soetamiseks. Nii kasvasid uued omavalitsuste raamatukogud jõudsasti ning läksid oma köidete arvuga mõne aastaga mööda palju vanemaist kohalikkudest seltside raamatukogudest, mis polnud võetud avalikkude raamatukogude võrku.

See hoogne areng kestis kuni kriisi-aastateni, millal riik ei suutnud enam täita seaduses ettenähtud kohustusi ja kärpis avalikkude raamatukogude toetussummasid. Omavalitsused olid sellest virgad võtma eeskju. Nii langesid avalikkude raamatukogude toetussummad ja ühtlasi ka raamatukogude täienemine järsku. Kui näiteks 1928./29. eelarveaastal kulutati maaraamatukogudele üldse 122 400 krooni ja 1930./31. eelarveaastal veel 118 200, siis langes kulutus järsku 1931./32. eelarveaastal 78 400 kroonile, mis tasemel see püsis paar-kolm aastat. Tagasimineki oli peamiselt uute raamatute muretsemise, s. o. raamatukogude täienemise arvel.

Kord valmistatud pettumust on väga raske heaks teha. Veel raskem aga näib olevat avalikkude raamatukogude toetusi jälle uuesti üles viia endisele tasemele. Nende ülesviimine oleneb ju eesjoones omavalitsustest. Kui need hakkavad jälle määrama

suuremaid toetussummasid avalikkudele raamatukogudele, siis läheb sellele järele ka riik. Kui jällegi tekiks omavalitsustegelastes püüdlus saada riigilt oma raamatukogule toetust 200 krooni, mis on iga omavalitsuse piirkonda väljaspoolt 200 krooni eest vaimsete varade sissetoomine, mis jääb selle piirkonna kodanike kasutamiseks, siis vahest võiks loota uuesti raamatukogude toetussummade tõusmist endisele kõrgusele.

Seadusandja on nähtavasti meelega teinud avalikkude raamatukogude riiklikud toetussummad olenevaks omavalitsuste omast. Sellega on tahetud koputada omavalitsustegelaste kultuuri ja hariduspüüdlikkusele ning raamatusõbralikkusele. Kes oskavad vaimseid väärtusi hinnata ja nende soetamiseks on valmis ka ise kulutusi kandma, nendele aitab ka riik heal meelel kaasa. Kes aga ei oska nendest hüvedest suurt lugu pidada ning katsuvad küsimusest üle saada ainult seaduse täitmise korras, määrates raamatukogudele ainult miinimumsumma, s. o. 2 senti hinge pealt, nendele aitab kaasa ka riik vastavalt vähem. Omavalitsuse tegelased peaksid oskama seda olukorda õieti hinnata ja võimalikult katsuma oma avalikkude raamatukogude toetussummad tõsta 200 kroonile. Selle summa saab mahutada ka kõige tagasihoidlikumasse eelarvesse. Et seda aga pole tehtud, on rohkem hea tahtmise ja arusaamise kui raha puudus. On küllalt omavalitsusi, kellel kaunis suured kapitalide reservid seisavad pankades, kuid avalikkudele raamatukogudele määratakse ikkagi ainult seaduses ettenähtud miinimumnorm. Nii ei varustata end vaimsete relvadega, milledega võidakse kindlustada kultuurilist iseseisvust.

Kahjuks ka „Raamatuaasta“ ei suutnud tõsta meie avalikkudele raamatukogudele kulutatud summasid endisele tasemele. Nii on Statistika Keskbüroo andmeil 1934./35. eelarveaastal kulutatud üldse maa avalikkudele raamatukogudele 89 908 krooni, 1935./36. eelarveaastal 86 269 krooni ja 1936./37. eelarveaastal 82 396 krooni, s. o. natuke üle kahe kolmandiku sellest, mis kulutati 1928./29. eelarveaastal. Neist summadest on läinud uute raamatute muretsemiseks vastavalt 55 190 kr.; 53 603 kr.; 52 633 kr. Me näeme siin järjekindlat tagasiminekut. On viimne aeg asuda seda tagasiminekut pidurdama, muidu võib kujuneda meie maa avalikkude raamatukogude seisukord katastroofiliseks ja avalikud raamatukogud eksisteerivad rohkem nimepidi. Nende rahvahariduslik väärtus langeb miinimumini.

Kuna varsti läheneb uute eelarvete koostamine, siis oleks omavalitsustegelastel viimne aeg võtta päevakorraale avalikkude raamatukogude toetussummade suurendamise küsimus. Eelarvesse tuleks võtta vähemalt 200 kr. iga raamatukogu kohta, mis teeks üldse 136 000 kr. 1936./37. eelarveaasta 39 764 kr. asemel. See summa teeks umbes 16—17 senti iga maaelaniku kohta. Kui nende arvestada juurde veel riigi- ja eraasutiste summad, siis saaksid avalikud raamatukogud end täiendada ka nende raamatutega, mis varemil aegadel jäänud summade puudusel muretsemata.

Suhteliselt on olnud meie seni avalikkudele raamatukogudele tehtud kulutused liigagi väikesed, kõigist summadest kokku umbes 20 senti 1 elaniku kohta. Soomes kulutatakse näiteks raamatukogudele 1 elaniku kohta üle 30 sendi ja Taanis üle 80 sendi.

Raamatukogude toetuste vähenemises on süüdi ka üksikud kirjastused, kes just kriisi aastail tõttasid kustutama oma külmunud laenusid ning nende kätteks Haridusministeeriumi kaudu läkitasid avalikkudele raamatukogudele riigi toetuse arvel ladudes seisvaid raamatuid, milledest juba raamatukogudes varem olid omal arvel muretsetud eksemplarid olemas. Selle üle pahan-dasid väga paljud omavalitsuse tegelased ja ka avalikkude raamatukogude juhatajad. Loomulikult tähendas see teatud tagasi-minekut, sest vähe leidis raamatukogusid, kus sel kujul antud dubletid olid tarvilikud. Nende köitmine võttis aga raamatu-kogudelt sellegi vähese raha, mis nad olid suutnud hankida muu-dest allikaist.

Kõigist takistustest hoolimata on avalikkudes raamatukogudes absoluutne raamatute arv kasvanud võrdlemisi jõudsasti, kuigi see pole suutnud sammu pidada jooksva kirjandusturuga ega tege-likkude vajadustega. Kuid suhteliselt lugejate arvuga võrreldes on see kasv väike; kui näiteks 1928. aastal olid keskmiselt iga lugeja kohta 6 raamatut (maal 5,9 ja linnades 6,4), siis 1937. aastal oli iga lugeja kohta 7 raamatut (maal 9 ja linnades 5). Küllalt leidub veel kogusid, milledes pole kõiki Haridusministeeriumi poolt avalikkudele raamatukogudele esimeses järjekorras soovita-tud teoseid. Eriti on see maksev just rakendus- ja populaarteadus-likkude raamatute kohta. Kui näiteks 1928. a. 31. III oli avalik-kudes raamatukogudes üldse 380 462 köidet (maal 254 341 köidet), siis oli see arv 1937. a. samal ajal 827 054 köidet (nendest maal

569 150 köidet), s. o. keskmiselt 1142 köidet ühe kogu kohta (linnas 6290, maal 833 köidet), iga saja elaniku kohta aga ainult 74 köidet. Nii pole meil veel avalikkudes raamatukogudes iga Vabariigi kodaniku kohta $\frac{3}{4}$ raamatutki, millist arvu ei saa pidada mitte suureks.

Vahemärkusena olgu tähendatud, et „Raamatuaasta“ pole märgatavat mõju avaldanud avalikkude raamatukogude köidete arvu kasvule, nagu seda võis arvata eriti propageeritud raamatute annetamise tagajärjel. Kui näiteks 1930. ja 1931. aasta vahel suurenesid avalikud raamatukogud ümmarguselt 65 000 köite võrra, siis on need 1934. ja 1935. aasta vahel suurenenud ümmarguselt 55 000 köite võrra, 1935. ning 1936. aasta vahel ümmarguselt 47 000 köite võrra ja 1936. ning 1937. aasta vahel ümmarguselt 35 000 köite võrra. Seega ei suudetud „Raamatuaastal“ raamatuannetustega ka kogude aastast juurdekasvu tõsta ennekiirisaegsele tasemele. Oma kurvastuseks peame nentima aga raamatukogude kasvu järjekindlat tagasiminekut, mis on järjest vähenevate summade juures paratamatu.

Mis aga meid avalikkude raamatukogude juures praegu kõige rohkem mõtlema paneb, see on nende sisuline koostis. Raamatute valikuga pole meie avalikud raamatukogud kunagi hiilanud. Siin ei tahaks ma peatuda mitte niipalju üksikute raamatukogude sisulisel koostisel, kui juhtida tähelepanu just üldistele protsentuaalsetele suhteile üksikute raamatute liikide vahel.

Teatavasti on meie avalikes raamatukogudes maksev kümnennd-liigitus, s. o. raamatukogu on hõlpsamaks käsitluseks teoste sisu järgi jagatud kümnesse liiki: 0 — ilukirjandus, 1 — üldteosed, 2 — usu-, mõtte- ja kasvatusteadus, 3 — ühiskonna- ja õigusteadus, 4 — keele- ning kirjandusteadus ja kunst, 5 — matemaatika, loodus- ja arstiteadus, 6 — rakendusteadused, 7 — maade- ja rahvasteadus, 8 — ajalugu, 9 — lastekirjandus.

1937. a. statistiliste kokkuvõtete järgi on avalikes raamatukogudes 62,0% ilukirjandust (maal veel koguni 64,2%), 35,6% teaduslikku kirjandust, s. o. kõiki liike 1—8 kokku (maal 34,2%) ja 2,4% lastekirjandust — 9. liiki (maal 1,6%).

Need protsentuaalsed vahekorrad näitavad kogude sisustamisel äärmist ühekülgust. Siit võib järeldada, et meie rahvas on ilma elukutseteta, ilma teaduslike ja praktiliste huvideta, kes loeb peamiselt ainult ilukirjandust. Meie teame, et eestlane on

võrdlemisi praktiliste kalduvustega, kes oma aega oskab otstarbekohaselt ning tulusalt kasutada. Miks teeb ta seda siis raamatulugemise juures teisiti ja loeb aina ilukirjandust? Kas siin pole süüdi mitte koolid ja ka raamatukogude juhatajad? Vahest nad pole osanud rahvast juhtida õieti lugema ja oma teadmisi täiendada ning oskusi värskendada populaarteaduslike ja rakenduslike teoste kaudu? Asjaomastes ringides tuleks see küsimus võtta põhjalikumale kaalumisele ja selgitamisele. Nii ei või lasta edasi areneda meie raamatukogundust, muidu on mõnekümne aasta pärast meie avalikud raamatukogud täidetud ainult ilukirjandusega ning teaduslikud teosed surutud sealt täiesti välja. Seda võib väita statistiliste andmete põhjal, sest alles 1928. aastal oli ilukirjanduse osatähtsus avalikkudes raamatukogudes 56,8%, teaduslike raamatute oma 40,4% ja lastekirjanduse oma 2,8% — seega on üheksa aasta jooksul ilukirjanduse osatähtsuse tõus 5,2%. Võiks oletada, et see olukord on tingitud meie raamatuturu üldisest seisukorrast ja haridusministeeriumi poolt avalikkudele raamatukogudele soovitatud raamatute nimestikust, mida pidevalt on avaldatud 1932. aastast (1929. a. ilmunud teoseist) peale alusena avalikkude raamatukogude täiendamiseks. Kuid see pole nii. Ilukirjandus moodustab meil üldse ilmuvaist teoseist umbes 25% (1928. a. 31%, 1934. a. 23,7% ja 1935. a. 25,2%).

Haridusministeeriumi poolt oli avalikkudele raamatukogudele soovitatud kuni 31. XII 37 üldse 1629 teost, neist 729 esimeses ja 900 teises järjekorras. Sisuliselt oli esimeses järjekorras soovitatud ilukirjandust 232 teost ehk 31,82%, teaduslike (liike 1—8) 398 teost ehk 54,60% ja lastekirjandust (9. liik) 99 teost ehk 13,58%. Teises järjekorras soovitatud raamatuist oli ilukirjandust 319 teost ehk 35,44%, teaduslike 486 teost ehk 54,00% ja lastekirjandust 95 teost ehk 10,56%. Seega on haridusministeeriumi poolt avalikkudele raamatukogudele soovitatud teoseist keskmiselt ainult 33,82% ilukirjanduslikud, kuna teaduslike teoseid on koguni 54,27% ja lastekirjandust 11,91%. Need arvud on sootuks lahku minevad avalikkude raamatukogude tegelikust koostisest.

Kõigest sellest tuleb järeldada, et meie avalikke raamatukogusid pole sisustatud küllalt asjatundlikult ega mitmekesiselt. Pole ära kasutatud meie raamatuturu üldisi võimalusi raamatukogude sisulise väärtuse ja mitmekülsuse tõstmiseks täies ulatuses. Nii kogude juhatajad kui nende tegevuse järele valvajad

pole võtnud oma suurt ja vastutusrikast rahvahariduslikku ülesannet täie tõsiduse ega küllalt selge arusaamisega.

Loetud kirjanduste protsentarvud näitavad aga veelgi enam mõtlemapanevat pilti. Nii on 1936./37. tegevusaastal avalikkudest raamatukogudest lugeda võetud raamatud olnud 78,8% ilukirjandus, 18,2% teaduslikud teosed ja 3,1% lastekirjandus. Ka lugemises näeme järjekindlat ilukirjanduse tõusu ja teaduslike teoste tagasiminekut. Nii moodustasid näiteks 1927./28. aastal teaduslikud teosed laenatud raamatuist 21,4% ja 1934./35. aastal 20,0%. Ja huvitav on, et just maal on loetud rohkem ilukirjandust, nimelt 85,9% ja teaduslikku ainult 11,8%. Kõige suurem teadusliku kirjanduse lugeja on Tallinn — 25,6%, kõige väiksem linnadest Nõmme — 4,1%, kõige suurem maadest Võrumaa — 18,9% ja kõige väiksem Petserimaa — 8,5%.

Me võime märgata ka seda, kus on raamatukogud rikkalikumalt sisustatud teadusliku kirjandusega, seal loetakse seda ka rohkem. Näiteks maakondadest on Võrumaa avalikkudel raamatukogudel teaduslike teoste osatähtsus kõige suurem, nimelt 37,8%. Seal on loetud ka teaduslike teoseid maakondadest kõige rohkem — 18,9%, mis on 7,1% üle maa keskmise. Kuna Petserimaal loeti teaduslikku kirjandust kõige vähem, siis on seal kogudes selle osatähtsus ka kõige väiksem, nimelt 26,6%, seega 7,6% alla maa keskmise.

Lugupeetud avalikkude raamatukogude kasutajad, sisustajad ja juhtijad! Ülalesitatud arvud peaksid panema meid kõiki tõsiselt mõtlema. Kas meie rahval siis tõesti pole mingisugust teaduslikku või kutselist huvi, mille alal ta peaks ennast täiendama ja tahaks täiendada raamatute abil, et ta nii ülekaaluselt loeb ainult ilukirjandust? Sellega ei taheta eitada ilukirjanduse suurt tähtsust rahvuslikus kasvatuses ja eneseharimistöös, vaid on juhitud tähelepanu selle liiga suurele osatähtsusele. Eneseharimine ega -kasvatamine pole mitte ühekülgne omaduste arendamine, vaid kõigekülgne ja harmooniline ning sisemist terviklust taotlev kaval kindel tegevus kõigi inimkonna kultuurväärtuste omandamisel.

Kuna avalikud raamatukogud on meil üheks tähtsamaks eneseharimise vahendiks ja rahvusliku kasvatusetöö teguriks, siis tuleks hoolitseda ka nende asutamise ja täiendamise ning sisustamise mitmekülgse eest erilise hoolega.

Kõige eelmise kokkuvõttena tuleb ütelda, et haridus- ja kultuurpoliitikas tuleb pöörata suuremat tähelepanu avalikkudele raamatukogudele, mis on koolist elluastunud noortele ja ka vana-
dele tähtsaks enesearendamise ja -täiendamise allikaks. Iga nüü-
disaja inimene omandab suurema protsendi oma teadmistest trüki-
sõna kaudu. Raamat on iga kodaniku eluteel tähtsam saatja, õpe-
taja, arendaja, elamuste- ja teadmistehulga täiendaja ning värs-
kendaja. Kool annab raamatu kasutamiseks ainult vajalikke
oskusi. Ükski inimene ei saa elus läbi ainult koolis õpitud tead-
mistega. Need ununevad ning vajavad järjest areneva elu ning
teaduste tõttu pidevat värskendamist ning täiendamist raamatute
kaudu. Diplomharitlaste produtseerimine, kes pärast kooli lõpeta-
mist kaotavad kontakti raamatutega, pole kooli ülesanne. Meie
hariduspoliitika peaks sellest hoiduma ja katsuma inimesi võima-
likult rohkem ühendusse viia raamatutega.

Raamatu kultuurilist tähtsust on kõikjal kõrgelt hinnatud. Seda on nimetatud rahva vaimseks relvaks võitluses oma iseseis-
vuse ja rahvusliku olemasolu eest. Meilgi püstitati „Raamatu-
aastal“ riigijuhtide poolt väga sügavamõtteline tähissõna „Relv
ja raamat käsikäes“, mis tähendab raamatu suurt hindamist, eriti
rahva enesekaitse ja teiste kultuurrahvaste peres väärikalt püsi-
mise seisukohalt.

Kuid meie teame, et ka kõige paremad relvad on siis kasutu-
mad, kui need roostetavad tarvitamatult ladudes, kui neid ei osa-
tagi õieti ning otstarbekohaselt käsitleda. Iga relv, olgu see püss,
suurtükk, tank või pommipilduja muutub alles õige ja oskusliku
tarvitaja käes väärtuslikuks kaitsevahendiks.

Sama võime ütelda ka vaimse relva — raamatu kohta. Seni
kui need seisavad ladudes kasutamata, ei moodusta nad mingi-
sugust vaimset kaitsejõudu. Ainult oskusliku tarvitaja käes muu-
tuvad nad võimsaks kaitsevahendiks, suureks rahvuslikuks kul-
tuurijõuks. Seepärast tuleb ka raamat viia igasse majja, nagu
seda teiste relvadega on teinud „Kaitseliit“. Rahvas peab raama-
tut õppima samuti teadlikult ja oskuslikult kasutama kui iga teistki
relva, mis on hädavajalikuks enesekaitse vahendiks. Sellest on
tuletatud ka teine „Raamatuaasta“ püstitatud hüüdlause: „Raamat
rahva sekka!“ On aeg asuda selle tõsisele teostamisele. Parimaks
vahendiks ja õigemaks teeks selle väärtusliku märgusõna teosta-
miseks on raamatukogunduse arendamine.

Me peame: 1) arendama välja lõplikul kujul oma avalikkude raamatukogude võrgu, nii et igas kooliringkonnas asuks üks avalik raamatukogu.

2) Peame tunduvalt suurendama avalikkude raamatukogude toetusi, nii omavalitsuse kui ka riigisummade arvel, et raamatukogud saaksid end varustada tarvilikul määral kirjandusega.

3) Peame teadlikult ja asjatundlikult hoolitsema avalikkude raamatukogude sisulise koostise mitmekesisuse eest.

4) Peame pidevalt kasvatama raamatukogudele teadlikke lugejaid.

Õpilasraamatukogudest¹⁾.

Õpilasraamatukogudele on meil avalikult väga vähe tähelepanu pühendatud. Kui neid on käsiteldud, siis peamiselt korralduse ja liigitamise seisukohast, kusjuures raamatukogude sisuline olemus on jäänud peaaegu täiesti puudutamata. Kuid oma kultuurilise ja rahvaharidusliku tähtsuse poolest on õpilasraamatukogud niisama laialdase kandepinnaga kui avalikud ja isiklikud raamatukogudki. Julgeksin väita, et need on isegi veel tähtsamad, sest nende kaudu peavad tulema avalikkude raamatukogude teadlikud kasutajad ja isiklikkude raamatukogude asutajad. Koolist peavad võrsuma isikud, kes panevad põhja meie talude ja perekondade isiklikkudele raamatukogudele, mis vana Varraku tarkusena pärandatakse pidevalt täiendatult põlvest põlve, isadelt poegadele, muutudes nii eesti kodu uhkuseks ja ammutamatuks varamuks.

Kuna üle 78% eesti rahvast on vaid kas täieliku või osalise algkooli haridusega, siis vaadeldes eesjoones algkoolide õpilasraamatukogusid kui kõige suurema ning määravama mõjuga tegureid meie rahva hariduslikus käigus. Võrdlevalt aga puudutame ka kesk- ja täienduskoolide õpilasraamatukogusid.

Algkoolide õpilasraamatukogude tähtsust on hakatud meil juba õige varakult hindama. Esimesi märkmeid selle kohta leiame 1879. aasta „Perno Postimehes“, mille 2. numbris kirjutatakse: „Kui koolist terava vaimuga, mõistlikud poisid välja tulema peavad, siis on pää nõudmine, et nad endid kirja varaga aegsasti tutvustavad ja oma silmaringi õppetlikke raamatuid lugedes laiendavad; mitte sel kombel ei ole seda loota nagu mitmes kohas prae-

¹⁾ Järgnev kirjutis on lühendatud kujul ette kantud Riigi Ringhäälingus 22. X 1938.

gugi veel leida, et lastel koolis mingisugust ilmalikku raamatut ei ole lugeda, ehk „Laulud ja loud“ ainu üksinda. Raamatud, mis laps kooli raamatute kõrvas kätte saab, annavad lapsele nagu uut elu, äratavad ta vaimu ja teritavad ta mõistust. Seda on targemad mehed juba ammu ära tunnud ja sellepärast ei leia meie mitte ühtegi tähtsamad linna kooli, kellel õppijate jaoks mitte raamatukogu ei oleks. Kui meie Eesti koolid ka säätud sihile saada ja tõsiselt vilja kanda tahavad, siis peavad nad enestele ilma ajaviitmata raamatukogu kogud muretsema.“

Seda nõuet täitsid ka paljud koolid omaalgatuse korras. Korraldati kooliraamatukogu heaks pidusid ja korjati annetusi, millest rahvas lahkesti osa võttis, kuna elati veel ärkamisaegse rahvusliku vaimustuse tähe all.

Esimesed ametlikud korraldused meie koolide õpilasraamatukogude asutamiseks tulid venestusajal 1890-ndate aastate alguses. Venestajad said aru, milline suur tähtsus on õpilaste meelsuse arendamisel ja kujundamisel vabalt loetavil raamatuil. Nad tõttasid seda usinasti kasutama ja asusid kiiresti koolidele venekeelseid õpilasraamatukogusid soetama, et nende abil saavutada venestustöös tõhusamaid tulemusi. Tolleaegses ajakirjanduses leidub rohkesti sõnumeid, kus räägitakse, et koolide inspektorid on ülemkoolivalitsuselt ehk „kroonult“ abirahasid nõutanud külakoolide õpilaste „venekeelsete lugemisraamatute-kogu“ asutamiseks. Samuti märgitakse ka sageli koolidele tervete venekeelsete raamatukogude kinkimist. Võrumaa koolide inspektor on 1894. aasta „Postimehe“ (nr. 70) teate järgi isegi ülemtalurahva komissari kaudu sundinud vallanõukogusid määrama toetust koolide raamatukogudele, millele mitmed vallad aga olevat vastu pannud.

On siis ka selge, et tol ajal täitusid meie koolide raamatukogud peamiselt venekeelsete raamatutega, millede ülesanne oli venestusele kaasa aitamine, õpilaste meelsuse kujundamine vene vaimus ja nende võõrutamine oma rahvast.

Seda kurba seisukorda kinnitavad ka arvulised andmed. 1911. aasta ametlikkude aruannete järgi Pärnumaa koolide kohta üksikasjalikke kokkuvõtteid tehes, kirjutab Märt Raud järgmist: „Üleüldse on 7284 koolilapse kohta 1136 Eesti keelset raamatut, nii et iga raamatu peale ligi 7 koolilast tuleb“¹⁾. Kuid üksikuis kihelkondades on seisukord veelgi halvem. Nii märgitakse, et Hääde-

¹⁾ „Eesti Kultura II“, lk. 149.

meeste kihelkonnas tuleb 30 õpilast ühe eestikeelse raamatu kohta. Autor imestab: „Päris muinasloomelised arvud: kogu Vändra kihelkonna koolides ei leidu enam Eesti keelseid raamatuid kui 100, Saardes 49, Häädemeestel 22“¹⁾. Keskmiselt on aga kogu Pärnumaal 1—2 raamatut ühe lapse kohta, kroonu- ja vene kirikukoolides aga kuni 4—5 raamatut lapse kohta. Need arvud näitavad suurt venekeelsete raamatute ülekaalu.

Meil pole põhjust arvata, et teistes maakondades see pilt oleks olnud parem, kuigi meil nende kohta pole käepärast otseseid arvu- lisi andmeid. Pigemini võiksime oletada, et seal oli olukord veelgi kurvem, sest Pärnumaa, eesotsas Vändraga, sammus rahvuskultuurilisel esirinnas.

Samas kirjutises märgib ka Märt Raud: „Mis tähendus raamatu- ja raamatukogul koolides on, seda ei ole tarvis seletada.

Kuid niipalju peab kõigile selge olema, et laps koolis kõige vähemalt l u g e m a peab õppima. Lugemise õpetamine ei tähenda aga üksi lugemise tehnikat, tähtede ja silpide kokkupanemist sõnadeks ja sõnade ühendamist lauseteks, vaid ta tähendab ka loetava tüki sisusse tungimist, lugemise himu kasvatamist. Seda ei saa keele õpetamise tundidel üksi kätte, vaid lapsel peab võimalik olema ka vahepeal lugeda. Ja laps tahab lugeda ja loeb heameelega — tarvis ainult lugemise-materjal kätte muretseda ja korraldada.

Sellepärast on kooliraamatukogu üks niisugustest koolielu algnõuetest, ilma milleta korraldada kooli ette ei saa kjutada.“²⁾

Ka meie iseseisvusaegses koolis leidsid need põhimõtted tunnustamist. Asutava Kogu poolt vastuvõetud „Avalikkude algkoolide seaduse“ (RT 75/76, 1920) § 44 öeldi: „Igas algkoolis peavad olema tarvilikud õppeabinõud ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Haridusministeerium seab kokku nende õppeabinõude nimekirja, mille muretsemine on sunduslik kooli ülevalpidajale“. See nimestik ilmus 1921. aasta 29. detsembril ja seal sees mainiti ka „lastekirjanduse raamatukogu“, mille soetamine oli sunduslik hiljemalt 1925. aastaks. 1922. aastal avaldas haridusministeerium ka koolikogudele soovitatud raamatute nimestiku, milles leidis 425 alg- ja keskkoolidele soovitatud raamatut.

Riigi Statistika Keskbüroo kokkuvõtete järgi oli 1923./24. õppeaastal 1086 algkoolil raamatukogu (kokku 213.263 eksemplariga),

¹⁾ „Eesti Kultura II“, lk. 148.

²⁾ „Eesti Kultura II“, lk. 143—144.

kuna 321 ehk 22,5% koolidel need veel puudusid. Õpilasi oli aga samal ajal algkoolides 120.863. Seega tuli iga õpilase kohta keskmiselt 1,76 raamatut, millist arvu ei saanud pidada kuidagi küllaldaseks.

Keskoolide raamatukogud olid samal ajal veidi paremas seisukorras, sest 86 keskoolil oli õpilasraamatukogudes kokku 155.486 raamatut, seega ligi 10 raamatut ühe õpilase kohta.

On põhjust arvata, et suur osa neist raamatuist figureeris küll nimestikus, kuid tegelikult olid juba ammu „ära loetud“ või mõnel muul põhjusel muutunud õpilastele tarvitamiskõlbmatuks. Tolleaegse tegeliku õpetajana tean ja tunnen õpilasraamatukogude seisukorda, mis oli äärmiselt vilets. Valitses peaaegu samasugune olukord, nagu enne iseseisvust. Nimestikkudes oli arvele võetud kõik raamatud, nii vanad venekeelsed kui ka igasugused kirjas-tuste ja raamatukaupluste kataloogid, mitmesuguste ajakirjade üksiknumbrid ja teosed, mis olid muutunud juba täiesti lugemiskõlbmatuks või kogust sootuks kadunud. Ka omavalitsused ei hoolitsenud algkoolide raamatukogude eest. Nime järele oli see kogu olemas ja seega nende poolt seadusenõue täidetud. Raamatukogu sisulise olemuse eest tundsid aga väga vähesed omavalitsused olevat kohustatud hoolitsema. Ainult üksikud energilised koolijuhatajad suutsid vajalikke summasid suruda kooli eelarvesse ja hoida oma kooli õpilasraamatukogu ajanõuete kõrgusel.

25. oktoobril 1935 anti haridusministeeriumi poolt „Avalikkude algkoolide seadetega ja õppeabinõudega varustamise määrus“ (RT 95—1935), mis kohustas kooliülevalpidaja hiljemalt 1. augustiks 1938 muretsema igale koolile „laste-, noorsoo- ja populaarteaduslikke raamatuid õpilastele lugemiseks Haridusministeeriumi poolt soovitatud ja lubatud raamatute hulgast iga klassikomplekti kohta vähemalt 100 erinimelist raamatut.“ See arv pole iseenesest suur. Kui need 100 „erinimelist raamatut“ oleksid aga ka kõik tõesti väärtuslikud lastekohased teosed, siis poleks asi veel kõige kurvem.

Kuid sellegi määruse täitmisest on paljudes kohtades üle saadud niiviisi, et nimestikus peetakse ka neid teoseid, mis enam kuidagi ei võiks kanda raamatu nime, millede tähti mustuse korra alt vaevalt näeb veel lugeda, või milledest olemas ainult üksikud keskmised lehed ja ümbritsevad kaaned. Nende ridade kirjutajal on

olnud võimalus isiklikult tutvuda väga paljude koolide õpilasraamatukogudega ja ülalöeldu on välja kasvanud just tegelikku-dest kogemustest, kuid seda kinnitavad ka arvulised andmed.

Kõige viimaste ja värskemate kokkuvõtete järgi, mis tehtud 1937./38. õppeaasta lõpuks, oli meil maa algkoolides 85.685 õpilast ja õpilasraamatukogudes kokku 411.573 raamatut, seega keskmiselt 4,8 raamatut ühe õpilase kohta.

Linna algkoolides oli seisukord pisut parem: 117.213 raamatut 20.396 õpilase kohta ehk keskmiselt 5,7 raamatut ühe õpilase peale. Kuid ka linna algkoolid olid õpilasraamatukogude suhtes palju halvemas seisukorras kui näit. vähemusrahvuste algkoolid, kus samal ajal oli 13.763 raamatut ja 1159 õpilast, seega 11,9 raamatut keskmiselt ühe õpilase kohta.

Õpilasraamatukogude suhtes kõige halvemas seisukorras on Valga-, Võru- ja Petserimaa, kus igaühes tuleb keskmiselt 2,9 raamatut ühe õpilase kohta. Palju parem pole seisukord ka Nõmme linnas, kus ühe õpilase kohta õpilasraamatukogus on keskmiselt 3 raamatut.

Teistest kaugemale väljaulatuv on Viljandi linn, kus algkoolide õpilasraamatukogud paistavad olevat rahuldavas olukorras, kuna andmete järgi seal on 12,5 raamatut keskmiselt iga õpilase kohta, milline arv ületab isegi vähemusrahvuste keskmise.

Kõiki neid arve, s. o. raamatute hulka ei saa meie pidada kaugeltki veel küllaldaseks ega reaalseks, sest ka tänapäeval on veel õpilasraamatukogudes raamatuina arvestatud teoseid, mis pole enam kasutamiskõlvulised ega õpilastekohased. Oleks viimane aeg asuda ebakohaste ja lagunened raamatute kõrvaldamisele õpilasraamatukogudest.

Suuliselt saadud andmeil on seda juba tehtud Võrumaa koolides. Need 2,9 raamatut, mis Võrumaa koolides on keskmiselt õpilase kohta, on kasutamiskõlvuline õpilastekohane väärtkirjandus. Sama puhastustööd peaks tehtama ka kõigis teistes maakondades ja linnades. Raamatute arvu ajutine langemine ei peaks sel puhul kedagi kohutama.

Tunduvalt paremas seisukorras paistavad olevat keskkoolide õpilasraamatukogud. 1937./38. õppeaasta lõpul oli maakeskkoolides 56.328 raamatut ja 3420 õpilast, s. o. keskmiselt 16,5 raamatut iga

õpilase kohta, ja linnakeskkoolides 177.363 raamatut ning 11 022 õpilast, s. o. keskmiselt 16,1 raamatut õpilase kohta.

Õpilasraamatukogude suhtes kõige paremas seisukorras on Narva linn ja Saaremaa. Esimeses on keskmiselt 30 ja teises 29,9 raamatut ühe õpilase kohta. Ainult juudi vähemusrahvuse keskkoolid suudavad neid arve ületada oma 32,4 raamatuga keskmiselt ühe õpilase kohta.

Seevastu sootuks viletsas seisukorras on aga Petserimaa, Viljandi linna ja Võrumaa keskkoolid, kus esimeses tuleb ühe õpilase kohta keskmiselt 4,2, teises 5,3 ja kolmandas 7 raamatut. Enamikus teistes keskkoolides kõigub raamatute keskmine arv ühe õpilase kohta 10 ja 20 vahel.

Täienduskoolide õpilasraamatukogudes oli samal ajal maal 7075 raamatut ja 904 õpilast, keskmiselt seega 7,8 raamatut õpilase kohta, ja linnas 2174 raamatut ning 395 õpilast, keskmiselt seega 5,5 raamatut õpilase kohta.

Üle riigi oli 1937./38. õppeaasta lõpuks õpilasraamatukogudes kokku 805.443 raamatut. Kui me siit saksa ja juudi vähemusrahvuste koolide raamatute arvu — 33.717 — maha arvame, jääks alg-, täiendus- ja keskkoolide õpilasraamatukogudesse kokku 771.726 raamatut.

Mööda minnes olgu märgitud, et K./Ü. „Loodus“ kinkis 1931. aastal haridusministeeriumi kaudu koolidele 417.995 raamatut. Samuti on ka teised kirjastused koolidele kinkinud rohkesti raamatuid. Seega on omavalitsuste summadega koolidele muretsetud raamatute arv õige väike. Ka statistilised andmed näitavad, et omavalitsused kulutavad näiteks algkoolide õpilasraamatukogudele äärmiselt vähe.

Riigi Statistika Keskbüroo kokkuvõtete järgi on õppevahendite ja raamatukogude peale kulutatud 1925./26.—1934./35. õppeaastani keskmiselt 2% aastas kogu algkoolidele tarvitatud summadest. 1930./31.—1934./35. õppeaasta, s. o. viie aasta keskmine kulu oli koguni veel 1,7%. Kõige rohkem on õppevahenditele ja raamatukogudele kulutatud 1925./26. õppeaastal — 2,5% ja kõige vähem 1932./33. õppeaastal — 1,4%. 1935./36. õppeaastal on kulutatud 1,9%. Asjatundjate koolide-inspektorite arvates langeb sellest 1,9%-ist 1,2% õppeabinõude soetamiseks, 0,2% õpetajate raamatukogu täiendamiseks ja 0,5% õpilaste raamatukogudele.

Kui me need arvud muudaksime veidi reaalsemaks, siis võik-
sime ütelda, et algkoolides kulutatakse õpilasraamatukogu täiend-
damiseks aastas keskmiselt 29,3 senti õpilase kohta, s. o. 0,5%
kogu õpilase peale kulutatud summast. Linnas on see kulutus
veidi suurem üleriigilisest keskmisest, umbes 37 senti õpilase
kohta. Kui meil üle riigi keskmiselt kulutatakse iga algkooliõpi-
lase peale 59 krooni (maal 55 ja linnas 75 krooni), kas me saame
siis ütelda, et õpilasraamatukogule kulutatud summa moodustab
sellest oma 0,5%-ga üldse mingisuguse nimetamisväärse osa? See
on niivõrd väike, et selle järgi ei saa kuidagi anda õpilasraamatu-
kogule mingisugust tähtsust kooli õpetus- ega kasvatustöös.

Kui omavalitsused annavad algkoolidele 5, 10, 15 krooni aastas
õpilasraamatukogu täiendamiseks, kas siis üldse saab juttu olla
raamatukogu täiendamisest: see väike summa kulub vanade raa-
matute asendamiseks uutega, sest olemasolevail andmeil ei pea alg-
kooli õpilasraamatukogus vähegi loetav teos vastu üle 3—4 aasta.

Nii on meie algkoolides õpilasraamatukogud otse katastroofi-
lises seisukorras. Nende kasvatulik ja õpetuslik väärtus on lan-
genud peaaegu nullile. Siin ei saa juttu olla lugemishimu
kasvatamisest, millele pani eriti rõhku praegune algkoolide pea-
inspektor Märt Raud eelpoolmainitud kirjutises. Lapsed tahavad
lugeda, aga neile pole paljudes kohtades midagi lugeda anda. Pole
siis ka ime, et meie algkool ei kasvata oma õpilastes küllaldaselt
armastust raamatu vastu, ei vii neid kontakti raamatuga ega õpeta
neid pärast kooli raamatute kaudu oma haridust täiendama ning
jätkama.

Veidi paranemist on toonud siin vahest viimane aasta, sest alg-
koolid pidid 1. augustiks 1938 täitma haridusministeeriumi poolt
ülesseatud normi ja iga klassikomplekti kohta soetama 100 erinime-
list raamatut. Seetõttu on 1937./38. õppeaastal maa-alkkoolides
õpilasraamatukogusse juurde muretsetud 37.606 raamatut, s. o.
keskmiselt 33,6 raamatut kooli kohta ehk 0,4 raamatut iga õpilase
kohta. Linna-alkkoolides muretseti samal ajal juurde 8966 raa-
matut, s. o. kooli kohta keskmiselt 90,8 ja õpilase kohta ka 0,4 raa-
matut. Vähemusrahvuste koolides on aga samal ajal juurde mu-
retsetud keskmiselt 0,5 raamatut õpilase kohta.

Keskoolid on ka siin olnud tunduvalt paremas seisukorras.
Nendel on võimalik olnud õpilasraamatukogu täiendamiseks kulu-

tada peaaegu alati üle 1 krooni õpilase kohta. Nii on 1937./38. õppeaastal maakeskkoolides muretsetud õpilasraamatukogusse keskmiselt 0,8 raamatut ja linna keskkoolides 0,9 raamatut iga õpilase kohta. Samuti on ka varemil aastail keskkoolidel olnud võimalus õpilasraamatukogudele rohkem kulutada. Nii näiteks moodustasid raamatukogudele ja õppeabinõudele kulutatud summad 1925./26.—29./30. õppeaasta vahel aastas keskmiselt 3,4% keskkoolidele kulutatud summadest. 1935./36. õppeaastal kulutati maa-keskkoolides selleks 3,7% jne.

Pole vist väga suur märgist möödalaskmine oletus, et need etteheited, mis on tehtud meie koolile õpilaste nõrgalt väljalaskmise ja õpilaste teadmiste ning arenemise madala taseme pärast, on suurel määral tingitud õpilasraamatukogude halvast seisukorrast. Siin ei seata asja korda ega päästeta midagi kooli reformimise ega õppekavade muutmisega, vaid õpilasraamatukogud tulevad seada korda ja varustada kõigi meil olemasolevate väärtuslike laste- ja noorsooraamatutega. Iga kooli juures tuleb vabalt ammutatav teadmiste- ja elamustesalv — õpilasraamatukogu — täita kõige selle hea ja jõukohasega, mida suudab pakkuda meie laste- ja noorsookirjandus.

Seda paraku pole sugugi nii vähe kui esialgu võiks arvata. Kahel viimasel aastal on haridusministeerium pidevalt koos avalikkudele raamatukogudele soovitatud raamatute nimestikuga avaldanud ka koolide õpilasraamatukogudele soovitatud raamatute nimestiku. Peale nende on ilmunud veel kaks mahukamat nimestikku, üks 1933. aastal (HMT 15—1933) ja teine 1937. aastal (HMT 4—1937). Need nimestikud haaravad kõik teosed, mida haridusministeeriumi asjatundjad on pidanud kohaseks soovitada meie kirjavarast koolidele.

Kuna pedagoogiliselt peetakse paremaks õpilasraamatukogusid korraldada klasside järele ja et maal enamikus kooles (kuni 80%) ühes komplektis kaks või enam klassi, siis on mainitud nimestikud korraldatud ka selle järele. Nii olid haridusministeeriumi poolt kuni käesoleva õppeaasta alguseni algkooli I ja II klassi õpilasraamatukogule soovitatud 123 raamatut, III ja V klassile 198 raamatut, V ja VI ning progümnaasiumi I ja II klassile 382 raamatut. Progümnaasiumi vanemaile klassidele, reaalkoolidele ja mitmesugustele kutsekoolidele 419 raamatut, gümnaasiumidele ja kõr-

gemaile kutsekoolidele 323 raamatut ning peale selle keskkoolidele ja gümnaasiumidele ühiselt veel 264 teost, peale nende veel ajakirju ja ajalehti. See arv pole meie oludes sugugi väike, kuigi mainitud teoste hulgast tuleks terve rida, millede trükid lõppenud ja mis keeleliselt väga vananenud, maha kustutada.

Kuid peale selle võivad „Kooli raamatute tarvitusele võtmise korralduse“ (HMT nr. 2—1938) § 26 järgi õppenõukogud kahe liikme ettepanekul õpilasraamatukogudesse muretseda ka neid teoseid, mis vastavais nimestikes puuduvad, kuid õpilastele võiksid olla tarvilikud ning kasulikud. Seda võimalust on soovitav kasutada eriti nendes koolides, mis töötavad erilistes tingimustes.

Meie kõigi ühiseks huviks peaks olema koolide õpilasraamatukogude taseme tõstmine ja sisuline rikastamine, nii et need kujuneksid tõesti sellisteks kasvatuse ja õpilasi arendavaks teguriks, nagu nad peaksid olema. Kui me seda suudaksime teha, siis vahest kaoks paljugi nurinat, mida seni kooli kohta on olnud ülikülluses. Iga lapsevanem, õpetaja, hariduse- ja seltskonnategelane peaks olema sellest küsimusest huvitatud. Kui me alghariduse peale kulutame aastas miljoneid kroone (1935./36. õppeaastal kulutati näiteks 6.288.382 krooni), siis peame selle eest katsuma saada ka maksimaalset. Saavutised on ikkagi poolikud, kui headest ja uutest koolimajadest ning tublide õpetajate hoole alt, õpilasraamatukogude puudulikkuse tõttu astuvad ellu õpilased väikese vaimse pagasiga. Kulutatud suured summad tunduvad osaliselt mahavisatuina.

On ju tõsi, et väga suuri kulusid nõuab omavalitsustelt praegu uute koolimajade ehitamine, mis on möödapääsmatu, kuid sellepärast ei saa unustada kooli varustamist teiste hädavajalike tarvetega. Kool uues ja uhkes majas ilma korraliku õpilasraamatukoguta jääb ikkagi kehvaks kooliks, mis laseb ellu poolikult ettevalmistatud kodanikke, seal varustatakse ikkagi inimesi ainult diplomiga, mis tõendab teatud hariduslikku taset, mida aga tegelikult pole selles väärtuses olemas.

Kui asjatundjate arvates oleks vaja 600—700 tuhat krooni selleks, et meie algkoolide raamatukogusid viia tasemele, mida võimaldab meie praegune raamatuturg, siis peaks need summad ka kusagilt leitama. Kui seda ei suuda teha üksi omavalitsused, siis peaks ühekordset abi leitama teisel teel. Ei usu, et algkoolide õpilasraamatukogude toetamise küsimus oleks rahvahariduse ja

rahvuskultuurilisest seisukohast väiksema tähtsusega, kui näiteks teatrite toetamine, milleks riik Statistika Keskbüroo andmeil 1935./36. eelarve-aastal kulutas 280.755 kr., makstes seega igale kutselise teatri külastajale külastamiskorra pealt juurde 56 senti. Need juurdemaksud on üksikuil aastail olnud veelgi suuremad, — „Vanemuises“ näiteks 1931./32. hooajal 181 senti igale vaatajale. Seega pole tahetud eitada teatrite toetamise vajadust, vaid on näidatud, et meil suudetakse kultuuriliseks toetuseks kulutada õige tõhusaid summasid, kui seda peetakse vajalikuks. Algkoolide õpilasraamatukogud, kui väga tähtsad rahvuskultuurilised tegurid, on seni kahjuks nii omavalitsuste kui riigi toetuste suhtes jäänud kahe silma vahele. Nende täiendamisest on seni mööda mindud sundtäite korras, mida aga ei tohiks sündida.

Seni kui omavalitsused ja riik suudavad appi tulla õpilasraamatukogude ajanõuete kõrgusele tõstmiseks, peaksid koolid ja lastevanemad ise katsuma hoolitseda õpilastele lugemismaterjali muretsemise eest. Palju võiks siin teha õpilaste raamatuklubidega. Väikesi summasid ohverdades võiksid õpilased rühmadeks kokku astudes tellida nii mõnedki head raamatud, mida pärast kõigi klubi liikmete poolt läbilugemist võidakse oma vahel ära jagada ja nii juba koolipõlves aluse panna ka oma isiklikule raamatukogule. On selge, et seisukorra parandamiseks praeguses olukorras tuleb midagi kiiresti ette võtta. Hea tahtmise juures kool, lapsevanemad ja omavalitsuse tegelased võivad lahendada praeguse õpilaste lugemismaterjali põua ja meie kasvavale noorsoole teha kättesaadavaks kõigi aegade kultuuri kandja ning säilitaja — raamatu.

SISU:

	Lk.
1. Avalikkudest raamatukogudest . . .	2
2. Õpilasraamatukogudest	13

